

חלף עבר לו זמן קריאת שמע, ועוד מצבים שונים נוספים, שהם בלתי סבירים ובלתי הגיוניים בעליל, כיוצא באלו.

זמני היום והלילה בקטבים

המקורות ההלכתיים שבידינו, הקרובים ביותר לכאורה לפתרון שאלה זו, הם במה שדנו גדולי האחרונים בנוגע לזמני היום והלילה בקוטב הצפוני או בקוטב הדרומי, או במקומות הסמוכים להם, ששורר בהם אור יום או חשכת לילה במשך חודשים ארוכים.

דעתם של הגאון רבי יעקב עמדין זצ"ל - היעב"ץ, בספרו "מור וקציעה" (או"ח סוף סי' שד"מ), ושל בעל "תפארת ישראל" (ברכות סופ"א, בבועז), היא שבמקומות אלו יש למנות כל 24 שעות כיממה נפרדת¹², ולאחר ששה ימים¹³,

12. ועיי"ש בתפא"י, שכתב שהמתגוררים במקומות אלו רשאים להתפלל שחרית בשעה שלפי חשבונם הוא תחילת היום ולומר ברכת יוצר אור, וערבית בזמן שהוא לילה לפי חשבונם ולומר מעריב ערבים, דאע"פ שאצלם לילה כיום יאיר (או להיפך) אפ"ה הם לפי מקומם וחשבונם אומרים כך.

13. והנה עי' במור וקציעה שם שכתב: "ונ"ל שיש למנות שם שבעה ימים של כ"ד שעות שוות שלנו, ומחשב מיום שהגיע לשם, מונה הימים בשעות, ומקדש שביעי, כדרך שנזכר לעיל להולך במדבר", עכ"ל. ומרהיט לישניה נראה לכאורה שלפי דעתו מי שמגיע למקומות אלו מתחיל למנות ששה ימים מיום בואו ומקדש את השביעי, כדרך שנפסק שם בשו"ע (ס"א) לגבי ההולך במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת, שמונה שבעה ימים מיום שנתן אל לבו שכחתו ומקדש השביעי.

של 24 שעות כל אחד, מקדשים את השביעי¹⁴.

אכן צ"ע בזה, דשאני התם ששכח מתי הוא שבת ואבד לו לגמרי כל חשבון הימים, ומשור"ה הוא מתחיל למנות יום ראשון מיום שנתן אל לבו שכחתו ולאחר ששה ימים מקדש את השביעי, אבל מי שמגיע לקטבים או למקומות הסמוכים להם יש לו להמשיך למנות את ימי השבוע מן היום שהוא עומד בו, שאם הגיע לשם - למשל - ביום שלישי בשבוע הוא ממשיך למנות עוד שלושה ימים של 24 שעות ואחריהם הוא מקדש את השבת, ואין שום סברא לכאורה שיתחיל למנות את יום בואו כיום ראשון בשבוע והימים הראשונים יפלו. וכ"כ גם התפא"י שם, שמתחיל למנות ולחשב מן היום והשעה שהוא עומד בה. (ועיי"ש עוד במש"כ לענין שאם יגיעו לשם ב' אנשים, א' ממדינות אירופה וא' ממדינות יבשת אמריקה, שכ"א ישמור שבתו לפי המקום שיצא משם, ויל"ע בזה).

ואולי יש לדחוק קצת בלשונו של בעל מור וקציעה, שגם כוונתו היא, כי המתגורר שם מכבר יש לו למנות שבעה ימים של כ"ד שעות ולקדש השביעי, ואילו מי שהגיע לשם לראשונה ממשיך לחשב הימים לפי חשבון זה מן היום שהוא עומד בו, ומקדש את היום השביעי שלפי חשבוננו.

שור"ר במחזיק ברכה להחיד"א, או"ח סי' שד"מ סק"ד, שהעתיק כל דברי המור וקציעה, ואח"כ כתב ע"ז: "ואם כשהגיע לשם יודע איזה יום בשבוע עומד בו מתחיל למנות הימים כ"ד שעות לכל יום, ועושה שבת בזמנו בכ"ד שעות לפי מה שהוא יודע שהוא יום שבת, ופשוט", עכ"ל. וכפה"נ שגם הוא הבין דפשטות לשון היעב"ץ מורה שהוא מונה ששה ימים מיום בואו ומקדש השביעי, ומשור"ה הוצרך להוסיף ע"ז ולפרש דכשיודע באיזה יום בשבוע הוא עומד מתחיל למנות ימים של כ"ד שעות לפי מה שהוא יודע.

14. ולפי דבריהם כל חיוב שמירת שבת שלהם לפי חשבון זה הוא רק מדרבנן, וכדין ההולך במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת, וכאשר יבואר להלן בעז"ה בנוגע לעניננו.

אמנם יעויין בספר "מעשי ה'", לרבי אליעזר אשכנזי (מעשי בראשית, פ"ג, ד"ה והן אמת), שדן שם לגבי היום והלילה בששת ימי בראשית, ובתו"ד שם כתב: "שאין ספק שגם מי שהקוטב על ראשו יחוייב לשמור

[1234567]

לעומת זאת, יש לו להגאון רבי דוד לוריא זצ"ל מביחוב - הרד"ל (בביאורו לפדר"א פנ"ב, בהגהה) דיעה מקורית ומחודשת בענין זה. לדבריו, יש להתייחס לכל חודשי האור הממושכים כיום אחד בלבד, ולכל חודשי החשכה הממושכים כלילה אחד בלבד. שאם - למשל - הגיע יהודי באחד מימות החול למקום ששורר בו אור יום במשך תקופה ממושכת, נמשך אצלו יום זה במשך כל חודשי האור, עד ליום שבו תשקע השמש, ואילו אם הגיע לשם בשבת, נמשכת אצלו השבת במשך כל אותם חודשים ששורר שם אור יום, והוא אסור במלאכה כל החודשים הללו.¹⁵

שבת בהיקף שביעי אפילו שלא היה שם כלל חושך. והנראה מדבריו שם, שחיוב שמירת שבת בהיקף שביעי (דהיינו כעבור ששה ימים של 24 שעות) הוא מעיקר דין דאורייתא ולא רק מדרבנן, ויל"ע בזה.

15. את דבריו אלו הוא מבסס על יסוד מה שאחז"ל בפדר"א שם לגבי יהושע בן נון שהעמיד חמה בגבעון: "עד שבא יהושע ועשה מלחמתן של ישראל, וערב שבת היתה, וראה יהושע בצרתן של ישראל שלא יחללו את השבת, ועוד שראה חרטמי מצרים האמורים כובשין במזלות באים על ישראל, מה עשה יהושע, פשט ידו לאור השמש ולאור הירח ולאור הכוכבים והזכיר עליהם את השם, ועמדו כל אחד ואחד שלושים ושש שעות עד מוצאי שבת" וכו'. דמבואר משם שמאחר שהעמיד את החמה ל"ו שעות ונתארך היום כ"כ לא נכנסה השבת עד לשעה ששקעה השמש לבסוף.

ועי' בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' מ"ב, שדן לגבי שביתת שבת במדינות הצפוניות (הסמוכות לקוטב הצפוני) שבתקופת הקיץ מתארך היום למשך חדשים מספר, ובתקופת החורף מתארך הלילה. והביא שם מש"כ התפא"י בברכות וכו"ל, והסכים עמו בעיקר הדברים שכל חומרת שמירת שבת במקומות אלו ביום השביעי לפי חשבון ימים של כ"ד שעות